

Драган Ланићевић

Чисти језик лирике

Манојле Гавриловић: СУНЦЕ И КОЧИЈЕ, Просвета. Београд 1973.

Међу бројним пјесничким остварењима које се сваке године презентирају читаоцу, посебно, ријетко и значајно мјесто заузима прва збирка Манојла Гавриловића „Сунце и кочије“ коју је 1973. године издала београдска „Просвета“, а чији су рецензенти и уредници били Стеван Раичковић, Милорад Павић и Миодраг Павловић. На једном мјесту у рецензији (чији је дио објављен у Каталогу Просвете 1973.) каже да је прави тренутак да се појави оваква књига, али и да свако вријеме одговара појављивању изузетно свјеже и добре књиге као што је „Сунце и кочије“.

Кад отворимо књигу „Сунце и кочије“, пред нама се ствара један посебан свијет, свијет који неодољиво подсећа на улазак у библијске просторе и пејзаже Пјесме над пјесмама, када се пред читаоцима отварају тамни и мистични предјели чаробних гора, воћа, ноћних призора, вјечних прољећа и смирне. Све што се у овој књизи збива — збива се у ноћи, у тамном кругу пјесниковог рођења и завичаја, чија се крајња линија простире до универзума, до Влашића, а „у њиховом сјају лежи моја мајка“, говори Гавриловић у пјесми „Глас јој допираше“. Унутрашњост тог тамног круга је библијска: звијезде, воће у цвијету, митско биље и ријеке, горе, извори, јелени, камелице, зви-

јери, прољећа, љубичице, златокриле утве, зденци, мириси ноћи и цвијећа, боје сунцокрета, уснуле кочије у којима сунце силази и у свему томе једно зачарано „венчање у ноћи“ које се наслуђује током цијеле књиге до последњих пјесама са сватовима и „црквом у воћу“.

У свој суптилни лирски говор Манојле Гавриловић нас уводи првом уводном пјесмом „У оку ветра“:

*што ме нека звезда прати
где год свратим она сврати*

*кад ожедним она пије
у жубору бистра ли је*

*кад заволим она пати
горама ће цвет да врати*

*у оку се ветра крије
у заласку светла ли је.*

Та звијезда је његова пјесма, пјесма у којој „лепота равна разнолике“ (како Гавриловић каже у једној необјављеној пјесми), пјесма која има вољшебну моћ: „горама ће цвет да врати“ и којој лирски мистик, ето књиге „Сунце и кочије“ — вјерује.

Послије овог лирског пролога и некаквог увода у специфичан поетски свијет, пјесме се нижу као златни медаљони, као мале лирске слике или читаве фреске ноћних пејзажа у

тамним просторима природе и загометним предјелима пјесниковог бића.

Први круг пјесама „Сунце и кочије“ сачињавају кратке пјесме лаке али непретенциозне рефлексije и концизног исказа, са сликама као што су: „земља размакне (време да прођем) сунце (у златним кочијама) низ дугу силази“. У овом кругу све се осјећа визуелно па и отварање рајских врата која су „сунцем ишарана“, а и у посљедњој пјесми „Глас јој допираше“ доживљај мајчиног гласа је аудитивно-визуелан: „повечерје (глас јој доносише) по њеном гласу пловиле су звезде“.

Други поетски циклус „Ноћ запаљених јелена“, сачињавају пјесме са мотивом и лирским трептајима љубави. Код Гавриловића љубав је специфична, аутентична. И љубав која је овде схваћена као једна чиста и скупопцјена љепота, догађа се у ноћи, у истом тамном кругу воћа у цвијету. У овим пјесмама жена је „девојчица“ која увијек сања обасута најљепшим мирисима природе и цвијећем. Највише је стихова о њеној љепоти: „сунцокрети се према теби повијају (девојчице моја) док чекам јутра да изгрејеш (рекоше ми запаљени јелени) да си у пустињи извор постала (па те ноћу пију) „Ноћ запаљених јелена“, или: „ветрови се утишају (кад је виде) у пустињу кад би стала (пустиња би олистала)“ („Свитање“), или пак:

*цвет ме зове у њене изворе
док у гласу камиллица лежи
ветровима оплела је горе
на јој коса низ поноре бежи*

(Песма њеног тела“).

Овај пјеснички круг се завршава пјесмом „Делидба у воћу“ која је вјероватно најуспјелија у књизи „Сунце и кочије“, уз прву и последњу („У оку ветра“ и „Вечерња песма“) и уз пјесму: „Ноћ ветрове заволела“. Пјесма „Делидба у воћу“ није инвентивна само у свом садр-

жинском и семантичком погледу који су оvdје усмјерени на немогућу „деобу“ љубави која се такође дешава у мирним и свечаним просторијама природе, већ и у погледу форме: исказана је у шест строфа — два оквирна десетерачка дистиха и између њих четири терцине са римованим другим и трећим стихом (б — ц) и веома ефектним ритмичко-мелодичким преломом последије другог, односно у трећем стиху:

*реку којом отицасмо ноћу
поделисмо у цветалом воћу*

*она узе ветрове и птице
и љиљане листале на стени
острва је оставила мени*

*она узе воћњаке и лета
и цветове што се сунцу
слише
остави ми снегове и кише*

*узела је небо пуно звезда
и пролеће кад се зарумени
њене звезде бежале су мени*

*отицасмо гласом камиллице
и изворе делисмо на јата
око ње су текла умиљата*

*а на ушћу када смо се срели
делити се више нисмо смели.*

У трећем циклусу Манојле Гавриловић језиком чисте лирике пјева о Пријездиној љубави, Кострешу харамбаши и Горану Ковачићу. Пјесма „Ноћ ветрове заволела“ посвећена Ивану Горану Ковачићу, јесте својеврсно обраћање великом пјеснику, младом а мртвом, за увијек одмореном у природи, вјенчаном са гором и биљем: „док пролеће на те стреса, мирис цвета мирис ноћи“. На његовом тијелу, које Гавриловић идентификује са природом, светкује цио поетски свијет Гавриловићеве лирике:

*ко те венча са горицом
и тим биљем у негоћи
док пролеће на те стреса
мирис цвета мирис ноћи*

*по твом гласу срне пасу
и цветају камиллице
док низ твоје руке слећу
јата звезда немиллице*

По
ве
ља

*по твом телу девојчице
најбистрије беру цвеће
а ти лежиш обавијен
у свитање и пролеће*

*ноћ ветрове заволела
паук мирно мрежу плете
само звезде ооћу сићу
обасјају и облете*

Тихи говор Манојла Гавриловића укомпонован је у контекст врло мелодичног стиха и ритма који је надасве привлачан, а ове што се у књизи „Сунце и кочије“ говори, говори се одабраном ријечју, бистром и јасном, ријечју народне поезије и народног језика, ријечју која карактерише најужу, али и најсјајнију језичку и лексичку сферу чисте лирике. То ће овој поезији даје одговарајућу и са осталим пјесничким и естетским елементима сагласну и складну љепоту.

Гавриловићева поезија је пуна слика, као у имажиста; слика је конструкција његове пјесме и њена фасада јер, на крају, свака пјесма Манојла Гавриловића чини по једну слику, најчешће читаву фреску природе. У појединим стиховима слике су и најуспјелији дјелови пјесме: „па јој коса низ поноре бежи“.

Књига „Сунце и кочије“ доноси пјесников позив у сопствену унутрашњост и велику слику сопственог свијета пјесниковог. У овој књизи Гавриловић није означио и обиљежио ово вријеме, али ни вријеме није на његове стихове оставило неких видљивих оз-

нака. Књига „Сунце и кочије“ не носи собом горчину изазвану сукобима са овим свијетом и временом, а то савременијој поезији и није циљ. Књига носи пјесников лични доживљај и субјективно осјећање свог свијета и живота, унутрашњег и личног. Тим она испуњава своју пјесничку и умјетничку мисију.

Књигом „Сунце и кочије“ Манојле Гавриловић нас је вратио лирици, поезији свјежине и љепоте, подстакао нас да у свом унутрашњем свијету пронађемо неки тамни али пуни круг љепоте и тишине, вратио нас изворној ријечи народне поезије коју смо први пут чули закорачивши у свијет и вријеме, а коју урбани свијет и живот меље и уништава.

На крају књиге налази се „Вечерња песма“. Она пружа могућност да антиципирамо почетак неке нове Гавриловићеве књиге из ове, или једне овој сличне, пјесме. „Вечерња песма“ је Гавриловићев епизод, поента књиге, емпиријска формула на првом пјесничком кораку. У њој је садржана експликација оваквог пјесничког обраћања свијету и суочавања са временом:

*треба бити налик сунцокрету
месечина заспала на цвету.*

То је и порука Гавриловићеве унутрашње ријечи и стваралачке свијести:

треба сличан повечерју бити.